

Sociale ongelijkheid in verlofstelsels voor ouders met jonge kinderen

Cantillon, B., Ghysels, J., Spiessens, K. & Vercammen, K. 2010. *Sociale ongelijkheid in verlofstelsels voor ouders met jonge kinderen*. Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.

Hoewel het Vlaamse loopbaanonderbrekingstelsel universeel toegankelijk is, blijkt het gebruik ervan ongelijk verdeeld te zijn ten voordele van de sociaal-economisch sterkste groepen in de samenleving. Met behulp van de databank Gezinnen, Zorg en Opvang bevestigt dit onderzoek dat er effectief een Matteüs-effect bestaat in het nemen van loopbaanonderbreking. Naast het vaststellen van een scheve verdeling worden verscheidene potentiële verklaringen in kaart gebracht en getoetst.

Onderzoeksopzet

Het project waarover deze bijdrage bericht, onderzocht de sociaal-economische kenmerken van loopbaanonderbrekers in de ruime zin van het woord: gebruikers van de stelsels loopbaanonderbreking, tijdskrediet en ouderschapsverlof. Qua toelatingsvoorwaarden verschillen deze regelingen enigszins van elkaar, maar ze hebben met elkaar gemeen dat ze ouders met (relatief) jonge kinderen in staat stellen hun loopbaan te onderbreken zonder de band met hun werkgever door te knippen. De voorbije jaren is het gebruik van de verlofstelsels spectaculair toegenomen, waardoor ze nu als een van de belangrijkste regelingen voor de combinatie van arbeid en gezin gerekend mogen worden.

Om na te gaan of de hogere sociaal-economische groepen (in termen van opleiding, inkomen en beroepsgroep) meer gebruik maken van loopbaanonderbreking, benut het onderzoek de survey Gezinnen, Zorg en Opvang (GEZO) die plaatsvond in

het schooljaar 2004-2005 via face-to-face enquêtes en een representatief staal oplevert van gezinnen in het Vlaams Gewest waarvan het jongste kind tussen nul en vijftien jaar is (Ghysels & Debacker, 2007).

Loopbaanonderbrekers werden in de GEZO-databank gedetecteerd via twee routes. Enerzijds werden loopbaanonderbrekers als dusdanig geïdentificeerd indien zij als reden voor een tijdelijke werkonderbreking 'loopbaanonderbreking/tijdskrediet', 'ouderschapsverlof' of 'verlof om familiale of sociale redenen' opgaven. Anderzijds werden ook deeltijds werkenden die aangeven hun deeltijdse job op het moment van bevraging te combineren met een tijdelijke onderbreking (ouderschapsverlof, loopbaanonderbreking, tijdskrediet, enzovoort), als loopbaanonderbrekers herkend. In de gepresenteerde analyses worden met de term loopbaanonderbreking de verschillende vormen van onderbreking bedoeld. Een verder onderscheid was niet mogelijk omwille van de omvang van de steekproef (zie tabel 1).

In de verder uitgevoerde analyses wordt tevens enkel naar de loopbaanonderbrekende moeders gekeken. Tabel 1 toont aan dat het aantal vaders dat een voltijdse of deeltijdse loopbaanonderbreking neemt te klein is om representatieve resultaten te genereren.

Tabel 1.

Aantal moeders en vaders dat loopbaanonderbreking neemt

	Moeders		Vaders	
	N	%	N	%
Geen onderbreking	1 353	91,3	1 487	98,7
Deeltijdse onderbreking	104	7,0	18	1,2
Voltijdse onderbreking	25	1,7	2	0,1
Totaal	1 482	100	1 507	100

Noot: N slaat op het aantal (gewogen) observaties per categorie.

Bron: Databank Gezinnen, Zorg en Opvang

In wat volgt, gebruiken we als indicator van sociale positie voornamelijk het opleidingsniveau van de betrokken moeders, dat we opdelen in opleidingen tot en met het lager secundair onderwijs ('laaggeschoold'), opleidingen van het hoger secundair onderwijs ('middengeschoold') en opleidingen van het hoger onderwijs ('hooggeschoold'). Omwille van databeperkingen gaan we niet in op eventuele verschillen naar beroepsgroep. Net zomin

differentiëren we naar de hoogte van het inkomen aangezien het inkomen tot stand komt nadat beslist werd om al dan niet de loopbaan te onderbreken. Het is met andere woorden niet duidelijk of een eventueel laag inkomen het gevolg is van de beslissing betreffende loopbaanonderbreking of, omgekeerd, dat de hoogte van het inkomen de respondent heeft belet om de loopbaan te onderbreken.

Matteüs en loopbaanonderbrekingen

Recent onderzoek in Vlaanderen en Nederland suggereerde reeds eerder dat voornamelijk de hogere sociale categorieën gebruik maken van verlofstelsels, meestal om arbeid en gezin te kunnen combineren (Desmet, Glorieux & Vandeweyer, 2007; Kösters, 2007). Er werd met andere woorden een Matteüseffect geconstateerd (Deleecq, 2008). Wat meteen blijkt uit tabel 2 is dat dit Matteüseffect in de loopbaanonderbreking ten eerste een kwestie van werken is. Laaggeschoolde moeders zijn namelijk minder actief op de arbeidsmarkt en zijn ook vaker werkloos dan hoger opgeleide moeders, waardoor ze verhoudingsgewijs ook minder loopbaanonderbreking opnemen.

Tabel 2.

Arbeidsmarktparticipatie naar opleidingsniveau

	Laaggeschoold	Middengeschoold	Hooggeschoold	Totaal
Tewerkgesteld	58,6% (205)	78,4% (554)	87,7% (684)	78,6% (1 443)
Niet tewerkgesteld	27,7% (97)	14,6% (103)	9,9% (77)	15,1% (277)
Werkloos	13,7% (48)	7,1% (50)	2,4% (19)	6,4% (117)
Totaal	100% (350)	100% (707)	100% (780)	100% (1 837)

Noot: De N tussen haakjes verwijzen naar de (gewogen) aantallen per categorie.
Chi-kwadraat toets met significantie = 0,000

Bron: Databank Gezinnen, Zorg en Opvang

Tabel 3.

Werkende moeders naar opleidingsniveau en type onderbreking

	Laaggeschoold	Middengeschoold	Hooggeschoold	Totaal
Geen onderbreking	94,7% (197)	90,8% (512)	90,6% (625)	91,2% (1 334)
Deeltijdse onderbreking	3,8% (8)	6,6% (37)	8,6% (59)	7,1% (104)
Voltijdse onderbreking	1,4% (3)	2,7% (15)	0,9% (6)	1,6% (24)
Totaal	100% (208)	100% (564)	100% (690)	100% (1 462)

Noot: De N tussen haakjes verwijzen naar de (gewogen) aantallen per categorie.
Chi-kwadraat toets met significantie = 0,019

Bron: Databank Gezinnen, Zorg en Opvang

Daarnaast bestaat er ook binnen de groep van werkende moeders een differentiatie naar het opleidingsniveau wat betreft het nemen van loopbaanonderbreking. Laaggeschoolde werkende moeders nemen significant minder loopbaanonderbreking op (tabel 3). Verder toont tabel 3 aan dat hoogopgeleide werkende moeders hoofdzakelijk een deeltijdse onderbreking nemen en zeer weinig voltijds onderbreken.

Het aantal of percentage onderbrekende moeders verschilt echter niet volgens inkomenspositie. We deelden de werkende moeders op in kwartielen volgens de hoogte van het totale beschikbare gezinsinkomen, gecorrigeerd voor gezinsgrootte via de OESO equivalentieschaal.¹ Er blijken geen statistisch significante verschillen te bestaan tussen de verscheidene inkomenssituaties wat betreft het opnemen van een onderbreking (Chi-kwadraat toets met significantie = 0,244). Het feit dat zowel gezinnen met lagere inkomens als gezinnen met hogere inkomens verhoudingsgewijs evenveel loopbaanonderbreking nemen, suggereert dat loopbaanonderbrekers levenskwaliteit (onder de vorm van meer tijd) boven materiële welvaart verkiezen. Het totale beschikbare gezinsinkomen is echter zoals eerder gesteld minder geschikt om een Matteüseffect op te sporen dan het opleidingsniveau, aangezien dit inkomen tot stand komt na het nemen van de beslissing al dan niet loopbaanonderbreking te nemen en bijgevolg altijd een kwestie is van de kip of het ei.

De vraag die zich dan stelt, is waarom laaggeschoolde, werkende moeders minder gebruik maken van het loopbaanonderbrekingstelsel om een gezin en een betaalde baan te combineren. Een eerste onderzoekspiste bouwt verder op het garanderen van voldoende financiële draagkracht om loopbaanonderbreking te kunnen nemen. Laaggeschoolde werkende moeders zijn veel vaker alleenstaande ouders in vergelijking met hun hoger opgeleide collega's (Chi-kwadraat test met significantie = 0,000). Deze gezinssamenstelling blijkt tezelfdertijd een erg belangrijke variabele te zijn in het nemen van loopbaanonderbreking: alleenstaanden onderbreken veel minder dan koppels (Chi-kwadraat test met significantie = 0,003). Het ontbreken van een partner kan loopbaanonderbreking financieel onmogelijk maken (Desmet et al., 2007) en kan omwille van de sociaal-economisch scheve verdeling ervan een Matteüseffect in de hand werken.

Een tweede potentiële verklaring ligt bij de werkgever. Indien voornamelijk laagopgeleide werkende moeders werkgevers zouden hebben die minder bereidwillig zijn om loopbaanonderbreking toe te staan, is een scheve verdeling mogelijk het resultaat. Op basis van de gegevens (inschatting van de respondent) over de houding van de werkgever tegenover enerzijds loopbaanonderbreking of tijdskrediet en anderzijds ten opzichte van ouderschapsverlof werd een laagdrempelige indicator gecreëerd. Een werkgever werd als positief of bereidwillig geïnclassificeerd indien hij of zij neutraal tot zeer positief staat tegenover loopbaanonderbreking/tijdskrediet of ouderschapsverlof. Uit de statistische analyses blijkt dat de houding van de werkgever niet significant verschilt tussen de verschillende opleidingsniveaus (Chi-kwadraat test met significantie = 0,700). Laaggeschoolde werkende moeders moeten dus niet meer dan hoger opgeleide werkende moeders opboksen tegen een weigerachtige werkgever. Wat we in tabel 4 wel zien, is dat als een werkende moeder geconfronteerd wordt met een werkgever die een onderbreking negatief onthaalt, moeders toch vaak hun loopbaan onderbreken, maar dan voornamelijk op deeltijdse basis in plaats van voltijds.

Een laatste denkpiste ter verklaring van de sociaal ongelijke verdeling van loopbaanonderbrekingen verwijst naar twee alternatieve strategieën om arbeid en gezin te verzoenen: deeltijds werk en het gebruik maken van flexibele werktijden (Ghysels & Debacker, 2007). Het is theoretisch perfect mogelijk dat laaggeschoolde moeders eerder deze strategieën gebruiken en daardoor minder aanwezig zijn in de verlofstelsels. Tabel 5 toont aan dat laag- en middengeschoolde moeders effectiever vaker deeltijds werken in vergelijking met hoogopgeleide moeders. Uit de analyses van tabel 6 blijkt echter dat laaggeschoolde werkende moeders relatief minder flexibele begin- en einduren hebben wat de combinatie arbeid en gezin bemoeilijkt. Enkel het verschil in deeltijds werk kan dus ten dele verklaren waarom laaggeschoolde moeders minder hun loopbaan onderbreken.

Besluit

Het bestaan van een Matteüseffect wordt in dit onderzoek bevestigd. De sociaal-economisch

Tabel 4.

Werkende moeders naar houding werkgever en type onderbreking

	Houding van de werkgever is, of tegenover loopbaanonderbreking of tegenover ouderschapsverlof, neutraal tot zeer positief		
	Nee	Ja	Totaal
Geen onderbreking	91,2% (804)	92,5% (62)	91,3% (866)
Deeltijdse onderbreking	7,1% (63)	1,5% (1)	6,7% (64)
Voltijdse onderbreking	1,7% (15)	6,0% (4)	2,0% (19)
Totaal	100% (882)	100% (67)	100% (949)

Noot: De N tussen haakjes verwijzen naar de (gewogen) aantallen per categorie.

Chi-kwadraat toets met significantie = 0,013

Bron: Databank Gezinnen, Zorg en Opvang**Tabel 5.**

Arbeidsregime werkende moeders naar opleidingsniveau

	Laaggeschoold	Middengeschoold	Hooggeschoold	Totaal
Voltijds	39,5% (81)	36,4% (204)	51,9% (357)	44,2% (642)
Deeltijds	60,5% (124)	63,6% (356)	48,1% (331)	55,8% (811)
Totaal	100% (205)	100% (560)	100% (688)	100% (1 453)

Noot: De N tussen haakjes verwijzen naar de (gewogen) aantallen per categorie.

Chi-kwadraat toets met significantie = 0,000

Bron: Databank Gezinnen, Zorg en Opvang**Tabel 6.**

Mogelijkheid om met flexibele uren te werken naar opleidingsniveau

		Laaggeschoold	Middengeschoold	Hooggeschoold	Totaal
Mogelijkheid om met flexibele uren te werken	Heel moeilijk	59,6% (133)	37,7% (168)	49,2% (256)	46,8% (557)
	Met vooraf verwittiging	29,6% (66)	39,9% (178)	32,7% (170)	34,8% (414)
	Zonder vooraf te verwittigen	10,8% (24)	22,4% (100)	18,1% (94)	18,3% (218)
	Totaal	100% (223)	100% (446)	100% (520)	100% (1 189)

Noot: De N tussen haakjes verwijzen naar de (gewogen) aantallen per categorie.

Chi-kwadraat toets met significantie = 0,000

Bron: Databank Gezinnen, Zorg en Opvang

zwakkeren, met name laaggeschoolde moeders, vinden minder gemakkelijk de weg naar de verschillende stelsels van loopbaanonderbreking. Dit effect is in belangrijke mate een kwestie van werk, want laaggeschoolde moeders zijn minder actief op de arbeidsmarkt, waardoor hun deelname aan verlofregelingen bijna automatisch lager uitvalt. Het is echter meer dan dat, omdat er ook differentiatie optreedt binnen de groep van werkende moeders. De analyse suggereert daarvoor verschillende verklaringen. Laaggeschoolde werkende moeders zijn om te beginnen vaker alleenstaande moeders, wat

onderbreken minder betaalbaar maakt. Anderzijds speelt ook hun arbeidssituatie een rol. Ze werken vaker deeltijds, waardoor ze een andere combinatiestrategie hanteren en mogelijk minder de behoefte voelen om hun loopbaan te onderbreken.

*Bea Cantillon**Joris Ghysels**Katleen Spiessens**Kim Vercammen**Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck*

Noot

1. De OESO-schaal berekent een fictief aantal gezinsleden waarbij het gezinshoofd als 1 telt, elke bijkomende volwassene als 0,5 en elk kind (tot 15) als 0,3.

Bibliografie

Deleeck, H. 2008. *De architectuur van de welvaartsstaat opnieuw bekeken*. Leuven: Acco.

Desmet, B., Glorieux, I. & Vandeweyer, J. 2007. *Wie zijn de loopbaanonderbrekers? Socio-demografische kenmerken, motivaties en arbeidshouding van loopbaanonderbrekers*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

Ghysels, J. & Debacker, M. 2007. *Zorgen voor kinderen in Vlaanderen: een dagelijkse evenwichtsoefening?* Leuven: Acco.

Kösters, L. 2007. Levensloopregeling vooral voor hoogopgeleiden. *Sociaaleconomische trends* (2e kwartaal 2007), 12-15.